

Власенко О. М. Особливості розвитку освітнього середовища педагогічного навчального закладу // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – С. 82-85.

О. М. Власенко,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Аналізуються основні психолого-педагогічні підходи до визначення ефективності функціонування освітнього середовища сучасної установи вищої професійної освіти. Автор визначає шляхи оптимізації діяльності освітньої системи, досліджує умови підвищення особистої активності студентів у власному професійному розвитку та саморозвитку. З позиції системно-діяльнісного підходу розкриваються особливості освітнього середовища у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: освітнє середовище, система, системний підхід, вища освіта, моделювання, університет.

Анализируются основные психолого-педагогические подходы к определению эффективности функционирования образовательной среды современного учреждения высшего профессионального образования. Автор определяет пути оптимизации деятельности образовательной системы, исследует условия повышения личной активности студентов в собственном профессиональном развитии и саморазвитии. С позиции системно-деятельностного подхода раскрываются особенности образовательной среды в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: образовательная среда, система, системный подход, высшее образование, моделирование, университет.

The article analyzes the basic psychological and pedagogical approaches to determine the efficiency of modern educational environment institutions of high education. The author identifies ways to optimize the activities of the educational system; exploring conditions how to improve personal activity of students in their own professional development and self-development. The article investigates the peculiarities of system-activity approach of educational environment in high education.

Keywords: educational environment, system, system approach, high education, modeling, university.

Стан трансформації соціально-економічної системи держави вимагає якісної професійної освіти та переходу до принципово нового рівня соціальної мобільності випускників вищих навчальних закладів, професійна підготовка яких повинна відповідати вимогам часу. У сучасних проектах модернізації української освіти ставиться ряд завдань щодо посилення практичної орієнтації майбутніх вчителів та інструментальної спрямованості загальної середньої освіти. Теорія і практика розвитку системи загальної освіти молоді традиційно спирається на спеціальні андрагогічні та психологічні моделі навчання дорослих. Однак в умовах динамічного інформаційного середовища не завжди вдається ефективно здійснювати навчальний процес без залучення нових інформаційних моделей навчальної діяльності, нових методів її моніторингу та стандартів опису відкритих освітніх процесів.

Традиційні психологічні та педагогічні підходи в моделі загальної освіти молоді та дорослих орієнтуються на поєднання системно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, синергетичного, акмеологічного та андрагогічного підходів, які дозволяють описати характерні функції будь-якої моделі. Тим самим процес загальної освіти молоді реалізує різні підходи і принципи: принцип перманентності (безперервності) компонентів загальної освіти молоді; принцип вікової синзетивності при виборі освітніх технологій; принцип наступності цілей, змісту, форм та методів навчання; принцип пізнавальної інтерактивності; принцип рефлексивності, самопізнання та саморозвитку.

Підготовка майбутнього професіонала у системі вищої освіти на сучасному етапі реалізується у складній, внутрішньо суперечливій ситуації. Особливість цієї ситуації полягає в тому, що якісний стрибок в освітньо-виховній сфері можливий тільки за умови відповідних змін

суспільного буття, і в той же час перетворення системи вищої освіти є одним з важливих умов позитивних змін у суспільному житті [5]. На нашу думку, застосування функціонального моделювання для побудови моделі загальної освіти дорослих дозволить більш якісно проводити їх аналіз, а також уніфікувати саму процедуру аналізу.

Теорія моделювання та логіка побудови моделей освітніх систем та процесів в психолого-педагогічній науковій літературі знайшли місце в роботах Ю. Бабанського, О. Березюк, П. Гальперіна, В.В. Давидова, О. Дубасенюк, В. Краєвського, Ю. Кулюткіна, І. Лернера, В. Онищука, І.Підласого, М. Скаткіна та ін.

Під словом «система» розуміється сукупність взаємодіючих компонентів і взаємозв'язків між ними. Під терміном «моделювання» розуміється процес створення опису системи. Важливим є поняття «процес», тобто сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих видів діяльності, що дозволяє представляти й описувати повний спектр процесів освітнього закладуна будь-якому рівні деталізації, забезпечувати точний опис модельованих об'єктів, оптимізувати взаємодію та взаєморозуміння між учасниками, які проектують освітній процес [3].

Система виступає не тільки реальним об'єктом, але й пізнавальним інструментом, тому системний підхід – це спосіб нашого бачення об'єкта. Потреба в такому способі дослідження, який відкрив би можливості порівняти взаємовідносини між частиною і цілим, об'єднати в загальну систему понять різноманіття вже відомих і знову одержаних наукових фактів та явищ, встановити загальні закономірності для різних за якістю педагогічних явищ, призвели до виникнення нового наукового напрямку, що отримав назву «системний підхід».

Освітній заклад – це велика система, що складається з підсистем: мети та завдань освітнього процесу, педагогічних умов, адміністративного персоналу, колективу вчителів та учнів або студентів, а також освітніх програм та технологій. Складовими освітньої системи, її основними ознаками і властивостями виступають: наявність взаємопов'язаних та взаємообумовлених компонентів, які, підпорядковуючись єдиному цілому, все ж мають певну самостійність, та ієрархічність системи (система існує як частина системи вищого порядку) [6]. Наприклад, вищий навчальний заклад – це одночасно і соціально-педагогічна система, і системоутворювальний компонент освіти.

Поняття освітнє середовище відображає взаємозв'язок умов, що забезпечують освіту людини. Освітнє середовище є, насамперед, підсистемою соціокультурного середовища, сукупністю історично сформованих факторів, обставин, ситуацій, тобто цілісністю спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості. Часто освітнє середовище розглядають як структуру, що включає кілька взаємозалежних рівнів: глобальний, регіональний і локальний [5]. До глобального рівню відносять загальносвітові тенденції розвитку культури, економіки, політики, освіти, глобально-інформаційні мережі та ін. До регіонального рівня – освітню політику, культуру, систему освіти, життєдіяльність відповідно до соціальних і національних нормам, ЗМІ та ін. До локального рівня – освітню установу: мікрокультуру, мікроклімат, найближче оточення, сім'ю. Таким чином, освітнє середовище може бути охарактеризована як сукупність соціальних, культурних, психолого-педагогічних умов, в результаті взаємодії яких відбувається становлення особистості.

Під системним підходом в науці розуміють «напрямок методології наукового пізнання, в основі якого лежить вивчення об'єкта як системи: цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів» [2]. Системний підхід, з однієї сторони, полягає в сприйнятті педагогічного явища як цілісної педагогічної системи, а з іншої – в отриманні якомога повнішої інформації про зміст та стан кожного її компонента, а також його взаємодії з іншими компонентами.

Сукупність пізнавальних принципів системного підходу не має чітких обмежень, оскільки орієнтує і спрямовує певну систему відповідно до конкретних етапів дослідження, з однієї сторони виявляючи обмеження традиційних об'єктів дослідження та визначаючи реалізацію нового типу завдань при новому стилі мислення, а з іншої сторони – дозволяє моделювати перспективи побудови нових об'єктів та предметів дослідження шляхом планування та визначення їх структурних або типологічних параметрів та властивостей.

При підготовці майбутнього вчителя до педагогічної діяльності можна досягти бажаних результатів лише за умови дотримання певної системи, а у процесі розв'язання творчих завдань – уміння моделювати необхідні системи.

При побудові моделей об'єктів використовується системний підхід, що передбачає розкриття цілісності об'єкта, виявлення й вивчення його внутрішньої структури, а також зв'язків із зовнішнім середовищем. При цьому об'єкт виступає частиною реального світу, яка виділяється й досліджується.

Складний об'єкт може бути розділений на підсистеми, що представляють собою частини об'єкта та відповідають наступним вимогам: підсистема є функціонально незалежною частиною об'єкта; для кожної підсистеми можуть бути визначені функції або властивості. Поряд з системою зазвичай існує надсистема – система вищого порядку, до складу якої входить даний об'єкт, причому функція будь-якої системи може бути визначена тільки через надсистему. Слід виділити поняття середовища як сукупності об'єктів зовнішнього світу, що істотно впливають на ефективність функціонування системи, але не входять до складу системи та її надсистеми.

Уявімо етапи розробки функціональної моделі навчального процесу освітньої системи: інформаційно-довідкова підготовка супроводу моделі; визначення мети моделювання та розробка довідкових методичних рекомендацій для користувачів моделі; вибір спрямованості й функціональних характеристик моделі; вибір типу створюваної моделі; вибір передбачуваного способу використання моделі та організації навчання; розробка діаграм освітньої моделі; етап узгодження та затвердження моделі та етап використання моделі.

У навчальній діяльності студентів моделювання застосовується в основному в процесі теоретичної підготовки до спілкування – майбутній учитель моделює діяльність учня (прогнозує процес його навчального пізнання) і сам об'єкт навчального пізнання, тобто використовує обидві виділені форми моделювання [1]. Для моделювання освітніх процесів необхідно знати, що саме моделювати, тобто визначити аналітичні змінні освітніх процесів. Аналітичні змінні – це елементи або ознаки об'єкта, які підлягають виявленню, вимірюванню та оцінці. Освітній процес обумовлений значною кількістю аналітичних змінних, серед яких: структурні, динамічні, факторні, типологічні та соціально-технологічні. Сутність освітнього процесу відображена в його визначенні, а зміст кожного освітнього процесу включає в себе три групи елементів: освітні дії та взаємодії, предмет освітніх дій і взаємодій, тобто заради чого вони відбуваються, зміни, викликані освітніми діями.

Різноманіття форм освітнього процесу виражається в його специфічних проявах в різних умовах. Специфічні форми притаманні освітнім процесам в роботі зі школярами, студентами, в роботі з дорослими на різних курсах тощо [7]. Виділяють різноманітні форми навчання, серед яких можна виділити найбільш популярні: урок, лекція, лабораторна робота, семінарське заняття, екскурсія та ін.; індивідуальна, групова, класно-урочна, форма навчального взаємодії а ін.; інноваційні форми навчання, які розробляються педагогами-новаторами.

Залежно від психологічного клімату навчальний процес може відбуватися в атмосфері взаємодії та співдружності, абоїндиферентності та конфліктного протистояння.

Таким чином, екстраполяція методу моделювання в умови конкретного освітнього простору навчального закладу дозволяє системі освіти відображати життя, яке стрімко змінюється, породжуючи нові форми взаємодії людей, нові орієнтири, новий зміст, що й обумовлює динамічність освіти як суспільного інституту.

Література:

1. Березюк О.С. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями: Монографія. – Житомир: ЖДПУ, 2003
2. Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. – М., 1973.
3. Дидактична модель професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інноваційного освітнього простору (концептуальний підхід) (І частина): Монографія / за ред. О.С. Березюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 200 с
4. Загвязинский В. И. Моделирование в структуресоциально-педагогическом проектировании // Моделирование социально-педагогических систем: материалы региональной научно-практической конференции / Гл.ред. А. К. Колесников. – Пермь: Перм. гос. пед. ун-т, 2004. – 298 с. – С. 6–11.
5. Методологія, методика і методи організації науково-педагогічних досліджень // Методологія наукової діяльності : навч. посіб., вид. 3-тє, переробл. / Д.В. Чернілевський, М.І. Томчук, О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова / за ред. Д.В. Чернілевського, Вінниця : Нілан-ЛТД, 2012. – 364 с.
6. Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. магістратури/ Ю.О. Шабанова; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Д.: НГУ, 2014. – 120 с.
7. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебн. для вузов. – СПб: Питер, 2001.

